

בקצב שלה: רינה שיינפלד על הרגע שבו כמעט והפסיקה לרקוד

מלכת המחול הישראלית רינה שיינפלד זכתה לחינוך קפדני, הן בבית אמא והן בבית הספר לריקוד ג'וליארד. כשבגרה והפכה לפרימה בלרינה של בת-שבע ובהמשך לבעלת בית ספר למחול, בחרה דווקא לצאת מהמסגרת ולא להיצמד למוכר
רותי זוארץ
25/05/2015

רינה שיינפלד. (צילום: יח"צ)

מה לא נאמר על רינה שיינפלד? "מלכת המחול הישראלית", "אחת הרקדניות החשובות בדורנו" (על פי ה"ניו יורק טיימס"). שיינפלד היא רקדנית, כוריאוגרפית, מנהלת להקה ומורה למחול שיצירותיה מגלמות בתוכן התרחשות קסומה של תנועה, תיאטרון, מוזיקה, חושניות ומסתורין.

שיינפלד נולדה בתל אביב ב-1938. בצעירותה למדה בבית הספר למחול של מרתה גרהם ובבית הספר ג'וליארד היוקרתי בניו יורק. את דרכה בארץ החלה כרקדנית בלהקת בת-שבע, מיום היווסדה ב-1963 ועד 1979, תקופה שבה שימשה כרקדנית

מבצעת ראשית (פרימה בלרינה) וכוריאוגרפית. ב-1979 הקימה את תיאטרון מחול רינה שיינפלד, שבמסגרתו פועלים עד היום להקה, בית ספר וסדנה.

בבית הספר מלמדות, לבד מרינה, מורות שהן רקדניות בלהקה את טכניקת הבלט הקלאסי המודרני והעכשווי, ומושם דגש רב על יצירה ואימפרוביזציה. שיינפלד חתומה על יותר מ-80 יצירות שהועלו על הבמות החשובות ביותר בעולם, החל מה-Theatre De La Ville בפריז וכלה ב-Next Wave בניו יורק, כמו גם בהולנד, בלגיה, פינלנד, גרמניה, איטליה, יוון, מקסיקו, קנדה, ספרד, יפן, פולין, הודו, דרום קוריאה, סין וארצות נוספות. בימים אלו מלהטטת שיינפלד בין שני מופעים: "פתקים לפינה באוש - סולו או דואט" ו"אל תלכי עכשיו", יחד עם להקתה.

במבט לאחור, האם ישנן יצירות, עבודות שלך שהיית חוזרת אליהן ומשנה, משפרת, מוסיפה, אולי מוותרת על כל היצירה? אם כן, מהן ומדוע?

"שלא כמו בציור או בספרות, הריקוד הוא יצירה שזזה, נושמת וחייה, וזו הסיבה שיש בכוחה להשתנות כל הזמן. ברגע שחתמת על ציור הוא מוצג, נמכר, וזה סופי. כך גם ספר. בריקודים אפשר לשנות ולזרום. למשל, בריקוד 'פתקים לפינה באוש' החלטתי לשנות את הסולו ולהפוך אותו לדואט. הסיבה הייתה פשוטה: הזמנתי להופיע בסנט פטרסבורג ורציתי שהשירים יוקראו ברוסית, וחשבתי על רקדנית שתוכל להשתמש בקולה הערב וגם לרקוד איתי. בשביל זה יצרתי ורסיה חדשה לריקוד, והוספתי עוד תפקיד, של מישהי שתתפקד כמו קורוס יווני, שמכריז על ההופעה, מספר את העלילה, משתתף עם מה שעובר על הדמויות, מנבא את העתיד ועוד. זה תפקיד שאני בעצמי רקדתי, ביצירה 'מדאה' של מרתה גרהם".

אני מבינה שגם שינוי התפקיד הצריך אלתורים תוך כדי תנועה.

"נכון. בניתי את התפקיד ואת הריקוד עם רקדנית פה בארץ ושלחתי וידאו לרקדנית ברוסיה. לקראת סוף החזרה הראשונה בסנט פטרסבורג היא אמרה שיהיה לה קשה מאוד עם התפקיד, כי זה לא עובד כמו שאני רוצה בשפה הרוסית. בסוף החזרה היא ממש התעלפה, נשכבה על הרצפה עם כאב ראש נורא, משכה לעצמה בשערות והייתה סצנה לא נעימה וקשה. נפרדנו, היא אמרה שתלך לרופא ולא לדאוג. אני לא ישנתי כל הלילה ודאגתי מה יקרה, כי היה זמן רק לשתי חזרות ואז ישר ההופעה. בבוקר קמתי עם הפתרון הנכון. הבנתי את המצב. הוורסיה שלי לא התאימה לאישיות שלה, הקורוס היווני לא יושב עליה, והיה עלי לתת לה חופש לבנות את התפקיד בהתאם לרצונה ולאישיותה. המשכתי להוביל אותה כמובן, אך בדרך שלה - יותר רכה, יותר ישירה, תמימה, דמות של כאן ועכשיו, לא דמות מיתולוגית דרמטית".

ואיך יצא?

" זה היה נפלא. אהבתי מאוד את האינטרפרטציה שלה לדמות. התוצאה הייתה נהדרת ואנשים הזילו דמעה במופע. שמחתי שיכולתי לשנות ולהשתנות ולגלות אפשרויות של קסם אחר. הצלחתי לא להיאחז בוורסיה מסוימת ולהיות פתוחה לשינויים והשראות ולהשתמש בהם. בסוף זכיתי וגם הקהל זכה, ואני מתכוונת להביא את זה לארץ בקיץ הקרוב".

למרוד במרתה גרהאם

שיינפלד מחמירה עם עצמה לגבי כל ההתרחשות שהיא מתארת. "אפשר לומר שזה היה כישלון אמנותי שלי, שרציתי לכפות עליה ורסיה שלי ולא נתתי לה חופש יצירתי", היא מודה בראייה לאחור.

אז את מודעת לכך שאת אישה תובענית בעבודה, כמו שאומרים, "קשה"?

"את יכולה לפרש את זה איך שאת רוצה. אני דווקא גאה שהבנתי את המצב, שיניתי כיוון והראיתי גמישות, וזה חשוב בתהליך היצירה להיות גמיש ולהשתמש במה שבנמצא, לעבוד פחות עם הראש והאגו ויותר עם הלב והאינסטינקטים".

באיזו תקופה בחייך הרגשת שעובר עלייך שינוי: בגוף, בגישה לחיים?
"אלה שינויים שמתרחשים בהדרגתיות, תוצר של עבודה יומיומית. זה גם תוצר של הצורך הפנימי בחופש, שחרור מהמוסכמות שהוטבעו בתוכי מגיל צעיר בבית ובבתי הספר שלמדתי בהם. כל החוקים והתיאוריות שלמדתי היו נפלאים, וטוב שהם בתוכי, אך יש גם צורך להוריד אותם מהסיסטם, להשתחרר ולמצוא דברים חדשים ושונים".

תני לי דוגמה לחוק או לתיאוריה שנאבקה כדי להשתחרר מהם.
"בג'וליארד למדנו לחבר ריקודים כמו שמחברים מוזיקה. עם הזמן למדתי שלגוף יש את המוזיקה שלו ולא צריך להעתיק מחוקי המוזיקה ולרקוד לצלילם. היום אני רוקדת חופשי מחוקים אלה (אף על פי שאני יודעת אותם והם טבועים בגופי), ויוצרת את המוזיקה של הגוף שלי. המוזיקה ואני כמו נישואים חופשיים, לא דבוקים אחד לשני. אני עובדת בשיטת המקריות, נותנת למקרה להכתיב לי ולא מתכננת. מהבלט הקלאסי, למשל, הורדתי את הנוקשות.

אני מאמינה בטכניקות, שנוצרו על ידי בני אדם, אבל הסגנון הכפייתי האצילי כביכול ירד. מה שהתאים לתקופת המלכים: הרמת הסנטר באצילות, זקיפות הגוף, אינו מתאימה לנו היום וצריך לשנות את זה. אני עובדת על כך עם תלמידי, שבאים אלי עם טכניקה קלאסית מיושנת, ומלמדת אותם להטביע בגוף זיכרון אחר".

את בעצמך מצליחה לשנות כיוון?

"זה לא פשוט. עד גיל 42, למשל, לא אלתרתי כלל. זה לא היה בסיסטם של ג'וליארד או מרתה גרהם. כשסוף-סוף התחלתי לאלתר, זרמו מים רבים, נחלים בגופי, ולאט-לאט עם השנים זה חזק יותר ומשמעותי יותר עד כדי כך שאני מקווה לעלות על הבמה עם הרבה אלתורים ופחות תכנונים. אם כי אני חייבת להודות שהיה מאוד קשה להיפרד ממרתה גרהם, המורה הרוחנית שלי. הן דמה בדמי זורם וקולה בי רן, והבנתי שטוב שכך ואני גאה בכך, אבל רק אחרי שהצלחתי למרוד בה".

זה כמעט כמו להיפרד מזמות אם, לא?

"בהחלט כך. היה מאמץ כפול: להיפרד ממרתה ולהיפרד מאמא. הקושי הוא להבין מי אתה ומה אתה, לעומת מי היא ומה היא. גם בביקורות בניו יורק כתבו של-מרות שמרדתי במרתה גרהם לא השלתי מעלי לחלוטין את האסטטיקה שלה, וזה נכון".

וזה מה שעשה אותך כוהנת הריקוד הבלתי מעוררת?

"מה עשה אותי למה שאני? כנראה שבין השאר החיים, הטבע, המשפחה והאהבה לריקוד".

טובים השניים

כשאנחנו מנתחות את יצירותיה השונות, היא מודה בפה מלא שעם המרידות באו גם טעויות קטנות, שחלקן הולידו הצלחות אמנותיות מפתיעות. "זה יכול להיות שבטעות שמתי מוזיקה אחרת לקטע מסוים ופתאום גיליתי שזה נפלא יותר וטוב ממה שתכננתי", היא אומרת. "או ששכחתי להביא שמלה מסוימת והייתי צריכה ללבוש שמלה אחרת, ואז גיליתי שזה עובר נכון יותר מהרעיון המקורי. או ששכחתי קטע והפכתי את הסדר של הריקוד בטעות, ופתאום הכל הרבה יותר זרם. הטעויות הן קטנות, טיפשיות כביכול, אבל פותחות עולם ומלואו שהמוח הרגיל שלי לא חושב עליהן מתוך ההרגלים האישיים שהתקבעו עם השנים".

תני דוגמה מהעת האחרונה.

"בריקוד 'אל תלכי עכשיו' אחת הרקדניות שברה את המקל שהייתה צריכה להשתמש בו. היא עשתה תנועה חזקה מדי, ובמקום להגיש את המקל בצורה מעוגלת, כלומר רק לכופף אותו, היא שברה אותו לחלוטין. מאוד כאב לי על כך כי אין להשיג את המקל הזה בארץ, הבאתי אותו מתאילנד במיוחד. שברנו את הראש מה לעשות, איזה מקל ניקח עכשיו, אולי עיגול של הולה הופ שלא יישבר וכך הלאה. למחרת בחזרה הבאה אמרתי לעצמי: 'וואלה, תשתמשי בשני החצאים של המקל במקום במקל ארוך ועגול', ומכך יצא ריקוד עוד יותר מעניין - גם לרקדנית עצמה וגם לרקדן שהיא הייתה צריכה למסור לו את המקל המעוגל. גם הרקדנים שלי מאומנים על אלתורים ויודעים לזרום עם שינויים ולנצל אותם".

את כבר לא אישה צעירה. ניסית פעם לא לרקוד?

"רק אחרי שנולד הבן שלי חשבתי להפסיק, אבל חברה טובה מאוד שלי המליצה לא לעשות את זה ושמעתי בקולה. בזמנו הייתי מאוד מאושרת עם לידת הבן וההנקות. היום אני לא רואה הפרדה בין להיות אמנית ולהיות אמא. לחיות את החיים קודם כל,

כשהאמנות איננה בנפרד מהחיים. אגב, גם פה אני סוג של שוברת מוסכמות: כבר בתחילת דרכי אמרתי שאני לא אוותר על החיים ושלא צריך להיות קורבני, למרות שהדעה הרווחת הייתה בזמנו שרקדנית היא נזירה, כמו שאמי אמרה: 'למה בחרת במקצוע הזה? לא תהיה לך משפחה ולא יהיו לך ילדים'. ואני אמרתי בלבי שלא אוותר, וכך היה".